

MEDENİYET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF CIVILIZATION STUDIES

Cilt 1 - Sayı 2 - Mayıs 2014 • Volume 1 - Issue 2 - May 2014

ISSN 2148-1652

MEDENİYET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF CIVILIZATION STUDIES

Uluslararası Hakemli Dergi

International Peer-Reviewed Journal

Editör: Hamza Ateş
Sahibi: İstanbul Medeniyet Üniversitesi adına
rektör Prof.Dr. Hamit Okur
Yayıncı: İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
İbrahim Güran Yumuşak
Cilt/Sayı: 1/2
Yayın Yılı: Mayıs 2014
Dili: Türkçe ve İngilizce
Yayın Tarihi: Yılda 3 kez
Basım Yeri: Martı Matbaası, İstanbul
E-posta: ijcs@medeniyet.edu.tr
www.medeniyet.edu.tr
Tel: 0216 280 81 08
Faks: 0216 280 81 09

Editor-in-chief: Hamza Ateş
Official Representative: Prof. Dr. Hamit Okur
on behalf of Istanbul Medeniyet University
Published by Istanbul Medeniyet University
Editorial Manager:
İbrahim Güran Yumuşak
Volume/Issue: 1/2
Publication Date: May 2014
Language: Turkish and English
Publication Frequency: 3 times a year
Printed by Martı Matbaası, İstanbul, Turkey
E-mail: ijcs@medeniyet.edu.tr
www.medeniyet.edu.tr
Tel: (+90) 216 280 81 08
Fax: (+90) 216 280 81 09

ISSN 2148-1652

Yayın Kurulu / Editorial Board

Bedri Gencer, Yıldız Teknik Üniversitesi
Henry E. Hale, George Washington University
İdris Demir, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Mehmet Bulut, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Nazif Shahrani, Indiana University
Selim Karahasanoğlu, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Yılmaz Bingöl, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

MEDENİYET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

**İSTANBUL MEDENİYET
ÜNİVERSİTESİ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI MERKEZİ**

JOURNAL OF CIVILIZATION STUDIES

Cilt 1 - Sayı 2 - Mayıs 2014 • Volume 1 - Issue 2 - May 2014

ISSN 2148-1652

Danışma Kurulu / Advisory Board

Abdelwahab EL AFFENDI	Prof.Dr. University of Westminster	Kenan GÜRSOY	Prof.Dr. T.C. Vatikan Büyükelçisi
Ahmet KAVAS	Prof.Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Machiel KIEL	Prof.Dr. Hollanda Arkeoloji Enstitüsü
Ali FARAZMAND	Prof.Dr. Florida Atlantic University	Mehmet BULUT	Prof.Dr. İstanbul Sabahaddin Zaim Üniversitesi
Ali MAZRUI	Prof.Dr. SUNY-Binghamton	Mehmet İPŞİRLİ	Prof.Dr. Fatih Üniversitesi
Ali ZAIDI	Prof.Dr. University of Texas	Muhammad Haşim KEMALİ	Prof.Dr. International Islamic University of Malaysia
Alparslan AÇIKGENÇ	Prof.Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi	Mustafa ÇİÇEKLER	Prof.Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Anthony PAGDEN	Prof.Dr. UCLA	Mustafa SAMASTI	Prof.Dr. İstanbul Üniversitesi
Arif DİRLİK	Prof.Dr. Chinese University of Hong Kong	Nataliya VELİKAYA	Prof.Dr. Russian State University for the Humanities
Ashis NANDY	Prof.Dr. Center for Developing Studies	Nazif SHAHRANI	Prof.Dr. Indiana University-Bloomington
Aytekin OĞUZ	Prof.Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Nihat ERDOĞMUŞ	Prof.Dr. İstanbul Şehir Üniversitesi
Bedri GENCER	Prof.Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi	Osman BAKAR	Prof.Dr. Int. Institute of Advanced Islamic Studies-Malaysia
Brett BOWDEN	Prof.Dr. University of Western Sydney	Ömer TORLAK	Prof.Dr. KTO Karatay Üniversitesi
Bruce MAZLISH	Prof.Dr. MIT	Recep ŞENTÜRK	Prof.Dr. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Burhanettin DURAN	Prof.Dr. İstanbul Şehir Üniversitesi	Sadettin ÖKTEN	Prof.Dr.
Emilio Gonzales FERRIN	Prof.Dr. The University of Seville	Salih KUŞLUVAN	Prof.Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Emine YENİTERZİ	Prof.Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Salim AYDÜZ	Prof.Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Engin AKARLI	Prof.Dr. İstanbul Şehir Üniversitesi	Sami GÜÇLÜ	Prof.Dr. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Fahri IŞIK	Prof.Dr. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Sami ŞENER	Prof.Dr. Sakarya Üniversitesi
Fahri UNAN	Prof.Dr.	Sedat MURAT	Prof.Dr. İstanbul Üniversitesi
Gülfettin Çelik	Prof.Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Simten GÜNDEŞ	Prof.Dr. Maltepe Üniversitesi
Halil İNALCIK	Prof.Dr. Bilkent Üniversitesi	Süha Taji AL-FARUKİ	Dr. University of Exeter
Hamid ALGAR	Prof.Dr. University of California-Berkeley	Timothy WINTER	Prof.Dr. University of Cambridge
Hayrünnisa ALAN	Prof.Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Ümit MERİÇ	Prof.Dr.
İlber ORTAYLI	Prof.Dr. Galatasaray Üniversitesi	Weiming Tu	Prof.Dr. Harvard University
İsenbike TOĞAN	Prof.Dr. Boğaziçi Üniversitesi	Yılmaz BİNGÖL	Prof.Dr. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İsmail KARA	Prof.Dr. Marmara Üniversitesi	Yılmaz ÖZAKPINAR	Prof.Dr. İstanbul Arel Üniversitesi
Kemal KARPAT	Prof.Dr. İstanbul Şehir Üniversitesi	Yusuf BALCI	Prof.Dr. İstanbul Üniversitesi

MEDENİYET | JOURNAL OF ARAŞTIRMALARI | CIVILIZATION DERGİSİ | STUDIES

Uluslararası | International
Hakemli Dergi | Peer-Reviewed Journal

Cilt 1 - Sayı 2 - Mayıs 2014 • Volume 1 - Issue 2 - May 2014

CIVILIZATION:
THE ESSENCE OF AN EVALUATIVE-DESCRIPTIVE CONCEPT 1
Brett BOWDEN

MATERIAL PROGRESS AND SPIRITUAL SUPERIORITY:
MUSLİM BROTHERHOOD CONCEPTUALIZATIONS OF CIVILIZATION 25
İtzchak WEISMANN

ŞEHİR VE MEDENİYET İLİŞKİSİ
RELATIONSHIP BETWEEN THE CITY AND CIVILIZATION 43
Sami ŞENER

MEKÂNIN KODLAMA GÜCÜ: MEDENİYETLERE HAYAT VEREN YAPILAR
ENCODING POWER OF THE SPACE: BUILDINGS THAT BRING CIVILIZATIONS TO LIFE 61
Mehmet BİREKUL

"CHATHAM HOUSE'DA TARİH YAZMAK: SAVAŞ, ÖLÜM VE AŞK GİRDABINDA ARNOLD J. TOYNBEE
"WRITING HISTORY AT THE CHATHAM HOUSE: ARNOLD J. TOYNBEE AT THE TRIANGLE OF
DEATH, LOVE AND WAR" 77
Fatih BAYRAM

"MEDENİYET'İ BİR DİN HALİNE GETİRMEK YA DA "AVRUPA MEDENİYETİNDEN İBRET
DERSİ ALMAK": ŞİNASİ VE NAMİK KEMAL'İN MEDENİYET HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ
"TURNING CIVILIZATION INTO A RELIGION OR DRAWING A LESSON FROM EUROPEAN CIVILIZATION":
THE THOUGHTS OF NAMİK KEMAL AND ŞİNASİ ABOUT CIVILIZATION 85
Ahmet KOÇAK

THE SECTARIAN MENACE IN THE MIDDLE EAST:
THE OTHER 'SAMSON OPTION' 97
Abdelwahab EL-AFFENDI

MEKÂNIN KODLAMA GÜCÜ: MEDENİYETLERE HAYAT VEREN YAPILAR ENCODING POWER OF THE SPACE: BUILDINGS THAT BRING CIVILIZATIONS TO LIFE

Mehmet BİREKUL*

Özet:

Bergson ile birlikte felsefi düşüncede, Freud ile birlikte psikanalitik düşüncede Proust'la birlikte otobiyografik edebiyatta merkezi meselelerden biri olmaya başlayan “bellek” konusunda ilgi yirminci yüzyılın sonlarına doğru toplumsal ya da kültürel belleğe kaymıştır. Modern dünyanın unutturan yanı bu konuyu çağımızın bir tepkiselliği olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında günümüz dünyasında yaşanan kültürel amnezinin (hafıza kaybının) en büyük etkisi medeniyetler üzerinde olmuştur. Medeniyeti en basit anlamıyla yerleşik hayat (şehirlilik) olarak aldığımızda; medeniyetlerin yerleştiği mekânlarda bir takım izler taşıdıklarını rahatlıkla söylememiz mümkündür. Bu anlamda bir mekânın kültürel bellek taşıyıcısı olarak etkisi tüm farklı tarihsel bağlamlar için geçerlidir. Bunun en büyük sebebi ise mekânın kodlama gücüdür. Medeniyetlerin izleri olarak şehirlerde boy gösteren tarihi yapılar bir bakıma bu medeniyetlerin hafıza mekânlarıdır. Bu yönleri ile tarihi yapılar modernlik sonrası toplumlarda sadece eskiye özlemi gideren nostaljik bir imge değil aynı zamanda bu medeniyetlere hayat veren hafıza mekanları olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışmada günümüz dünyasında medeniyetlere yaşam alanı açan bir hafıza mekânı olarak tarihi eserlerin gündelik hayatımız içerisindeki gizli rolü ve yansımaları üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hafıza Mekânları, Kültürel Bellek, Medeniyet, Mekân, Modernizm, Tarihi Yapılar

Abstract:

The attention to “memory”, that has become one of the main discussions in philosophical thought with Bergson, in psychoanalytic thought with Freud and in autobiographical literature with Proust, has shifted to social or cultural memory towards the end of the twentieth century. As the modern world makes societies forget anything by time, this issue emerge as the responsiveness of our time to modern world. From this perspective, biggest impact of the cultural amnesia (memory loss) in today's world has been on civilizations.

Considering the civilization as sedentary life (urbanity) in its simplest meaning, it is quite normal to state that civilizations leave traces in the spaces they settled. In this sense, the effect of a space as a carrier of cultural memory is valid for all

* Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
e-posta: mbirekul@hotmail.com

different historical contexts. The main reason for this is the encoding power of the space. The historical buildings that appear in the cities as the traces of civilizations are in a way the memory spaces of these civilizations. With these aspects, the historical buildings stand out not only as a nostalgic image fulfilling the post modern societies' longing for past but also as memory spaces bringing these civilizations to life. In this study, the focus is on the secret role of the historical buildings, that help the civilizations to keep up in today's world, in our daily life and their reflections.

Keywords: Civilization, Cultural Memory, Historical Buildings, Memory Spaces, Modernizm, Space

1. GİRİŞ: MEDENİYET VE MEKÂNSAL BAĞLAM

Batı dillerinde “medeniyet”in karşılığı olan “civilization” kelimesi ilk defa Victor Riqueti Mirabeau tarafından 1757 yılında yayımlanan “L’ami des hommes ou traité de la population” adlı kitabında kullanılmış ve kısa sürede diğer Avrupa dillerine yayılmıştır. Latince civitas kelimesinden türetilen “civilization” kelimesi ve türevleri, Türkçedeki “medeniyet” gibi, kök manası itibarıyla “medine” yani “şehir”le ilgilidir. Yunancada şehir anlamına gelen polis kelimesi de, civitas gibi, nezaket, kibarlık, incelik (politeness) manalarını taşır. Nitekim Osmanlıcada 19. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlayan medeniyet kelimesi sözlüklerde “ünsiyet, tehzib-i ahlak, te’dib-i ahlak, te’nis, te’dip, zariflenme” olarak tercüme edilmiş, “medeni” (civilized) kelimesi de “munis, müzehhebül-ahlak, edebülü” ifadeleriyle karşılanmıştır. Bu tanımlar, medeniyet ve medenilik kelimeleri arasındaki etimolojik ve kavramsal ilişkiyi ortaya koymakta ve medeniyet fikrinin tarihî gelişimi hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu anlamda medenilik barbarlığın karşıtı olarak insanî-hukukî-ahlakî tutum ve davranışları ifade ederken, medeniyet bunların sonucunda ortaya çıkan fikrî, fizikî, siyasî ve ekonomik düzeni ifade etmektedir (Kalin, 2010: 2).

Bu açıdan bakıldığında medeniyet kavramsallaştırmasının batıdan çok daha önceleri İbn Haldun’un tarih anlayışı içerisinde önemli şekilde vurgulandığını söylemek yanlış olmaz. Öyle ki tarih anlayışı İbn Haldun’u doğal olarak “Umran” fikrine sevk etmektedir. Bugünkü istilahlarımıza göre medeniyetin tam kendisini ifade eden, bu “umran” fikri, onu on dokuzuncu asrın sosyologları yanında ayrı bir konuma koymamızı sağlayan en önemli etkenlerden biridir. Onun nazarında tarih, medeniyet, beşeriyet ve kültür tarihi olduğundan bir içtimai felsefe kurabilmiştir. İbn Haldun’a göre, insanî toplanma, dünyanın bayındırlığı (umran) anlamına gelir. Bu zorunludur. Çünkü insan, tabiatı gereği medenîdir. Yani medenî topluluk-ki bu şehirdedir-insan türü ve bekası için zorunludur (Albayrak, 2010: 9).

En kısa anlamıyla yerleşik hayatı ifade eden medeniyet, genel olarak bir kültür olgusu, onun üst düzeyde bir örgüsel yapılanmasıdır. Medeniyetin içeriğini kültür oluşturduğu gibi sonuç olarak medeniyet üst kültürel yapılanmanın adıdır. Ne var ki yapılanmanın fiili olarak devam ettiği dönemlerde bu yapı medeniyet olarak nitelendirilmemiştir. Bir kültürel yapının medeniyet olarak nitelendirilmesi çoğu kere daha sonraki dönemlere aittir. Bu açıdan bakıldığında peşinen bir medeniyet kurma söylemi, umut ve heyecan verici olmakla birlikte bir hayli hamasi olarak da düşünülebilir. Sosyologlar ise medeniyet kavramına pek sıcak bakmazlar. Bunun sebebi medeniyetlerin her haliyle nesnel değil soyut kategorik bir olgu olmasıdır. Üstelik medeniyet makro düzeyde bir kavramdır ve fiili analizlerde kullanışlı bulunmamaktadır. Bu nedenle medeniyet söylemi, sorunları makro düzeyde tartışan tarih ve toplumsal felsefenin yakından ilgi alanına girmektedir (Aydın, 2011: 287-289).

Diğer taraftan medeniyet kavramı sadece zamandan ve mekândan bağımsız durağan bir objektif nesne olmaktan ziyade, kendisini kuşaktan kuşağa aktarmasını sağlayan dinamik mekanizmaları olan bir yapılanmadır. Zira medeniyetlerin zaman içerisinde daralması, genişlemesi, büyümesi, küçülmesi, değişmesi ya da yok olması, belki de tekrar ortaya çıkmasını ancak böylesi mekanizmalar açıklayabilir. Aktürk, medeniyet tanımına farklı bir bakış getirdiği makalesinde bu mekanizmaları İmparatorluk, din ve şehir olarak üç kilit kavramla ilişkilendirmiştir (Aktürk, 2007: 148). Bunlardan din medeniyetle sık sık ilişkilendirilen bir kavramdır ve her dinin kendi medeniyetini (İslam, Hristiyan, Yahudi, Hindu hatta Ortodoks, Katolik Medeniyeti vb.) inşa ettiği söylenebilir. Yine medeniyet kavramı sıklıkla imparatorluklarla birlikte anılır. Kıtasal ölçüler, çok-dilli, çok-uluslu yapıları ile imparatorluklarla medeniyet kavramının kullanımı öylesine yaygındır ki her imparatorluğa tekabül eden bir medeniyetin (Asur, Babil, Selçuk, Bizans, Osmanlı, Moğol, Çin, Sovyet, Amerikan Medeniyetleri vb.) olduğu varsayılır. Medeniyet kavramı hem popüler eserlerde hem de sosyal bilimlerde çokça din ve imparatorlukla birlikte anılmasına rağmen bu sözcüğün değişik dillerdeki etimolojik kökenleri ise açıkça tek bir ortak anlam köküne (Batı dillerinde civil, civilize, Doğu dillerinde Medine, medenî) işaret etmektedir ki: o da şehirdir (Bkz: Aktürk, 2007: 152-166).

En yalın anlamıyla şehir demek medeniyet demektir ve her yerleşik mekânın geçmişinde barındırdığı medeniyetle ilgili olarak pek çok unsuru ihtiva etmesi bu anlamda çok doğaldır. Şehirle ilişkisi bağlamında medeniyet insanların geçici yaşamın ötesinde hayatlarını sürdürebilmek için belli bir coğrafyayı imar etmeleri, burada belli kültürün yaşamasına olanak sağlayacak şartları oluşturmalarıdır. Bu anlamıyla şehirler kendi bünyelerinde barındırdıkları medeniyetlerin aynası konumundadırlar. Şehirlerin yapılanmasından, kentsel tasarımlarına, sosyal ilişkilerinden, kültürel örüntülerine

pek çok şey belli bir medeniyet algısını yansıtır. Şehirlerin imarı sırasında medeniyet algısını işaret eden pek çok unsurun aktarıldığı en önemli araçlardan biri de anıtsal yapılar ve gündelik hayat mekânlarıdır. Bu nedenle şehirlerde bir kültürel bellek inşasını mümkün kılan hafıza mekânları medeniyetler açısından önem arz etmektedir.

2. TOPLUMSAL BELLEK VE HAFIZA MEKÂN LARI

Bergson ile birlikte felsefi düşüncede, Freud ile birlikte psikanalitik düşüncede Proust'la birlikte otobiyografik edebiyatta merkezi meselelerden biri olmaya başlayan “bellek” konusunda ilgi yirminci yüzyılın sonlarına doğru toplumsal ya da kültürel belleğe kaymıştır (Connerton, 2012: 11). Esasında Toplumsal Bellek (Collective Memory) terimi “Dini Hayatın İbtidai Şekilleri” isimli çalışmasında geçmişe hatırlamaya bağlı olarak yapılan ritüellere atıf yapan Emile Durkheim'a (1858–1917) dayandırılabilir. Ancak bu terimi ilk defa gündeme getiren onun öğrencisi olan Maurice Halbwachs (1877–1945) olmuştur. Durkheim'den önce felsefesinin merkezine bellek konusunu koyan Bergson'un öğrencisi olan Halbwachs, Durkheim'in toplumsal bilinç kavramsallaştırmasını da kullanarak belleği sosyal bir olgu olarak yorumlamış; 1925 yılında yazmış olduğu “*The Social Frameworks of Memory*” (*Belleğin Toplumsal Çerçeveleri*) isimli eserinde belleğin sadece bireysel zihin özelliklerinin bir yansıması olmadığını bunun ötesinde belleğin sosyal koşullar içerisinde yapılmasını sürdürerek belleğin oluşmasında da korunmasında da sosyal çevrenin belirleyici olduğunu öne sürmüştür. Bununla birlikte 1941 de kaleme aldığı *The Legendary Topography of the Holy Land* (Kutsal İlkenin Efsanevi Topografyası) isimli kitabında ise daha çok anıtsal semboller, ritüeller ve sunumlar üzerinde durmuş, bir bakıma kamusal anlamda tarih ile Toplumsal Bellek arasındaki ilişkiye odaklanmıştır (Olick, 2008: 7).

Kendisinin ölümünden sonra yayınlanan *Collective Memory* (Toplumsal Bellek) (Bkz: Halbwachs, 1992: 38 vd.) isimli eseri de dâhil olmak üzere Halbwachs tüm eserlerinde belleğin sosyal koşullara olan bağımlılığından bahsetmiştir. Ona göre bellek her zaman bireye aittir ama bu bellek toplumsal olarak belirlenir. Bir başka deyişle bellek bireylerin sosyalizasyon sürecinde oluşur. En kişisel anılar bile sadece sosyal grupların iletişimi ve etkileşimi üzerinden oluşur (Assmann, 2001: 40).

Halbwachs ile aynı zamanlarda ama ondan bağımsız olarak “sosyal bellek” kavramını kullanan bir diğer isim ise Alman kültür kuramcısı ve sanat tarihçisi Aby Warburg (1866–1929)'tur. Warburg sosyal bellek adını verdiği olguyu daha çok gelenekler üzerinden değerlendirmeyi tercih etmiştir. Amerika'ya yaptığı seyahatlerde buradaki yerlileri inceleyen Warburg özellikle ilkel ve antik motiflerin daha sonraki toplumlara ve bilhassa Rönesans'a olan etkilerine odaklanmıştır (Confinio, 1997: 1390). Warburg,

1888-1889 yılları arasında Boticelli'nin Primavera tablosu üzerine Floranca'daki Sanat Tarihi Enstitüsü'nde çalışmış ve bu çalışma sırasında ilk kez ikonografik ve ikonolojik yöntemi kullanmışsa da onun resimsel bellek teorisinin sosyolojik yönlerini pek geliştiremediğini söylememiz mümkündür (Assmann, 1995: 129).

Toplumsal bellek ve bağıntılı olarak Kültürel Bellek konusunu bugünlerde önemli kılan en önemli olgulardan biri geçmişin hatırlanmasına duyulan ihtiyaçtır. Başka bir deyişle toplumsal bellek hatırlama figürleri sayesinde canlı kalmayı başarabilir. Düşünmek ne kadar soyut bir eylem ise hatırlamak o kadar somuttur. Bir olayın bir grubun belleğinde kalabilmesi için anlamlı bir gerçekle zenginleşmesi gerekir. Her kişilik, her tarihi olay ya da figür belleğe girişiyle bir ders, bir kavram ve bir sembol aktarır; toplumun düşünceler sisteminin bir unsuru haline gelir. Bu süreci gerçekleştiren en önemli aktörler ise hatırlama figürleridir. Bu figürler üç temel özelliklerle karakterize edilebilir. Öncelikle hatırlama figürleri zaman ve mekâna bağlılık göstermelidirler. Zira bu figürler belli bir zamanda güncelleştirilmek ve belli bir mekânda cisimleştirilmek isterler. Başka bir deyişle her zaman somut bir mekâna ve zamana dayanırlar. İkinci olarak bu figürler bir gruba bağlılık gösterirler. Toplumsal bellek onu taşıyanlarla birlikte vardır. Bu grup sosyal yaşamı içerisindeki davranış kalıplarında sıklıkla toplumsal belleğe müracaat eder. Son olarak bu figürlerin tarihi yeniden kurabilme özeliğine sahip olduğu söylenebilir. Zira geçmiş bellekte olduğu gibi kalmaz. Şimdiki zamanın değişken ilişkileri çerçevesinde sürekli olarak yeniden örgütlenir. Bu bir anlamda belleğin sadece geçmişi kurgulamakla kalmadığını şimdi ve geleceğin deneyimlerini de organize ettiğini göstermektedir (Assmann, 2001: 42-46).

Toplumsal Belleğin bu kurucu ve geleceğe aktarıcı rolü onun toplumların geçmişten getirdikleri kültürel birikimi gelecek kuşaklara aktarımı sırasında belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Pek çok farklı alanla birlikte bu aktarımda önemli rol oynayan faktörlerden birisi de bir hatırlama figürü olarak mekânlardır. Fransız düşünür Pierre Nora'nın "Hafıza Mekânları" olarak kavramsallaştırdığı bu olgu onun deyişiyle bir bakıma hafızanın mayalandığı yeri ifade etmektedir. Geçmişin gölgesinde kendi bilincine kavuşma aracı olarak hafıza mekânları bir bakıma artık hafıza ortamlarının olmamasının bir sonucudur. Zira süreklilik duygusunun kökü mekândadır ve hafıza bu hatıraları kutsayarak tekrar gündeme taşır (Nora, 1994: 17-18). Bugün dünya mirası olarak nitelendirdiğimiz pek çok mekân bu nedenle onun deyişiyle aynı zamanda (sacred places) kutsal yerlerdir (Bouchier and Hui, 2007: 5). Nora'ya göre hafıza mekânları öncelikle kalıntılardır. Bununla birlikte müzeler, arşivler, mezarlıklar, koleksiyonlar, bayramlar, yıldönümleri, anlaşımlar, tutanaklar, anıtlar, kutsal yerler, dernekler bir bakıma başka bir çağın tanıkları, sonsuzluk hayalleridir. Nora, modern dünya ile birlikte dünyanın ritüellerden arındırılmasının bu mekânları

geçici bir kutsallık içerisinde daha da önemli kıldığını belirirken; kaynağını gruptan alan hafızanın tarihin kapıdışı ettiği hatıraları bir dinsel / kutsallık içerisinde kurgulayarak yeniden canlandırdığını ifade etmektedir (Nora, 1994: 23). Bu açıdan bakıldığında mekân bir bellek taşıyıcısı olarak günümüz modern toplumları için çok daha fazla anlam ifade etmektedir. Zira modern öncesi anlayış ile modern toplumlardaki anlayış arasındaki farklılık bir bakıma insanların geçmişle olan irtibatlarını sağlamada bazı araçsallıklara başvurmalarını sonuçlamıştır. Bu anlamda mekan önemli bir argüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. MEKÂNIN KODLAMA GÜCÜ VE MEDENİYETLERE HAYAT VEREN MEKÂNLAR

On dokuzuncu yüzyıl öncesinde dünya Connerton'un deyimiyle her şeyin yavaş yavaş, tek tek elle yapıldığı "el yapımı" bir dünya idi. Bu bir anlamda insanî olanın korunduğu bir dünyayı ifade ediyordu. Başka bir deyişle insanlar toplumsal hayatlarını kontrol altında tutabilme, ondan haberdar olabilme konusunda muktedir idiler. Bu bir anlamda toplumsal belleği canlı kılan temel etkenlerden biriydi. Günümüze ise hayatımızın her alanında hızla varlığını hissettiren unutkanlık belleğin öne çıkmasına neden olmuştur. Öyle ki: gelişen imkânlar ve modernite olgusu kendine özgü bir unutkanlık biçimi geliştirmiştir. Bu unutkanlığın başlıca kaynağı ise toplumsal yaşamı yerellikten, insani ölçeklerden ayıran süreçlerdir. İnsanüstü hız, akılda tutulamayacak denli büyük mega kentler, emek süreciyle bağı kopmuş tüketicilik, kent mimarisinin kısa ömrü, içinde yürünülebilir kentlerin ortadan kalkması gibi pek çok etkenle birlikte modern hayat ortak anılara dayanarak hayatın anlamı diyebileceğimiz şeylerde köklü bir değişim gerçekleştirmiştir (Connerton, 2012: 15). Bu açıdan bakıldığında günümüz dünyasında yaşanan kültürel amnezinin (hafıza kaybının) en büyük etkisi medeniyetler üzerinde olmuştur. Zira modern hayat küresel bir kültür oluşturma yolunda medeniyetlerin izlerini hızla silmeye/gizlemeye çalışmaktadır.

Bu noktada medeniyetler açısından en önemli araçlar mekânlardır. Özellikle giriş kısmında ifade ettiğimiz şehir medeniyet ilişkisi bağlamında mekânların bir kültürel bellek taşıyıcısı olmalarının nedeni ise "*mekânın kodlama gücüdür*" (Connerton, 2012: 41). Zira insanlar belirli biçimde bina inşa ederler çünkü belirli bir biçimde düşünürler; yine belirli bir biçimde düşünürler çünkü belirli bir biçimde bina inşa ederler. Kurulu mekânlar ile kültürel normlar birbirine bağlıdır çünkü: ikisi de kimin kiminle, nasıl, ne zaman, nerede ve hangi koşullarda iletişime geçtiğinin göstergesidir. Bu nedenle bir mekânı dikkatimiz onda değilken bile *farkında olmadan* tecrübe etmiş oluruz. Bir mekân hakkında düşündüğümüzün farkında olsak bile, onu bakabilmemiz ya da dinleyebilmemiz mümkün olan diğer nesneleri düşündüğümüz gibi değil; farkında olmasak da bize tanıdık olan bir şeyi düşündüğümüz gibi düşünürüz. İçinde yaşamamız,

dolanmamız için hep oradadır. Biz onu görmezden gelsek bile o hep vardır. Onu hayatın bir gerçeği, sıradan bir olgusu olarak kabul ederiz. İşte mekânın gücü burada saklıdır ve bir kültürel bellek taşıyıcısı olarak mekânlar toplumlar için hayati önem taşımaktadır (Connerton, 2012: 42-44).

Bu anlamda modern hayatın ezici ve giderek unutturan yanına karşı medeniyetlerin yerleşik hayatın bir vazgeçilmezi olarak ürettikleri yapılar (bugün için tarihi eserler) medeniyetleri bugüne taşıyan ve dolayısıyla onları ayakta tutan, başka bir ifadeyle onlara hayat veren en temel unsurlardan biridir. Modern hayatın kısacasında medeniyetleri ile bağlarını korumak isteyen toplumlar bu kıymetli hafıza mekânlarına sahip çıkmak zorundadırlar. Bu mekânları daha görünür hale getirmek ve bu mekânların yeni kuşaklar tarafından yeniden kurgulanmasına hizmet etmek zorundadırlar. Zira yukarıda değindiğimiz gibi her gün yanından onu görmüyormuş gibi gelip geçtiğimiz bu yapılar biz farkında olmasak da gizliden gizliye bizim ile medeniyet arasında bir bağ oluşturmaktadır.

4. BİR HAFIZA MEKÂNI ÖRNEĞİ OLARAK KONYA (MEVLANA MÜZESİ)

Yukarıda kavramsal olarak genel anlamıyla tarihi yapıtları bir medeniyet taşıyıcısı bağlamında okumaya çalıştığımız bu çalışmada bir bakıma fiziksel yapıların ya da mekânların sosyo-kültürel anlamda barındırdığı anlam ve değer in gündelik hayatımıza yansımalarına dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Bu noktada 20. yüzyılın en özgün düşünür ve sosyologlarından Pitirim A. Sorokin'in "sosyo-kültürel sistemler kuramı" dikkat çekicidir. Sorokin, ideolojik, davranışsal ve maddi kültürün bir bileşenler bütünü olarak ele alınmasının her hangi bir olguyu sosyo-kültürel bir olgu haline getireceğini; bu bileşenlerden birinin bile eksik olmasının o olguyu sosyo-kültürel bir olgu olmaktan çıkaracağını belirtmektedir. Bu bileşenler içerisinde ideolojik kültür, anlamlar, değerler ve normlarla beslenir. Bu anlamda sosyo-kültürel olgular arka planlarında yatan anlam ve değerler hesaba katılmaksızın incelenemezler. Zira herhangi bir sosyo-kültürel fenomeni anlama bileşeninden mahrum bıraktığınızda, o "sosyo-kültürel" olma özelliğini yitirir ve yalnızca "fiziksel ya da biyolojik" bir olgu haline gelir (Erkilet, 2007: 317).

Konuyu mekân bağlamında derinleştiren Sorokin, fizik mekanda yer alan bir nesnenin yerini, öteki nesnelere göre belirlediğimiz gibi toplumsal mekanda da toplumsal bir referans noktası seçip öteki sosyo-kültürel olguların yerini ona göre belirlediğimizi belirtmektedir (Erkilet, 2007: 35). Bu anlamıyla tarihi yapıtların medeniyet algısını besleyecek biçimde şehirlerin yaşayan mekânları olarak var olması bir anlamıyla bu eserleri toplumsal bir referans noktası haline getirecektir. Bunun yanında tarihi

eserleri arkalarında biriktirdikleri anlam dünyasından bağımsız düşündüğümüzde onları fiziksel bir yapı olmanın ötesinde değerlendiremeyiz. Dahası bu yapıları ait bulundukları medeniyet bağlamında bir anlam dünyası ile ilişkilendirdiğimizde bu yapıların sosyo-kültürel sistemin önemli bir parçası olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız. Konya örneği bu bağlamda bize önemli tespitler yapma imkânı vermektedir.

Konya ve çevresi, prehistorik çağlardan beri bilinen bir yerleşime sahiptir. Konya'da Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, Erken Bakır ve Tunç dönemlerine ait pek çok bulguya rastlanmıştır. Konya, M.Ö. 7000 yılından beri yerleşim yeri olmuş, pek çok medeniyete beşiklik etmiştir. Yazının M.Ö. 3500'de kullanılmaya başladığı hatırlanacak olursa, Konya'nın, dünyanın en eski yerleşim merkezleri arasında yer aldığı söylenebilir. Konya sınırları içerisinde yer alan Çatalhöyük, dünyada bilinen ilk tarımın, vahşi hayvan saldırılarına karşı ortak savunmanın yapıldığı; ateşin ilk kullanıldığı; ilk yerleşik hayata geçildiği; yemek kültürünün ilk defa başladığı bir merkez olarak tanınır.

Konya, medeniyetlerin her zaman merkezinde yer almıştır. Hititler ve Lidyalılar, M.Ö. 6. yüzyılda; Persler, M.Ö. 4. yüzyılda; Büyük İskender, Selevkoslar, Bergama Krallığı, M.Ö. 2. yüzyılda; Roma, M.S. 395'te Konya ve çevresine hâkim olmuşlar; 7. yüzyıl başlarında Sasaniler; yine aynı yüzyılın ortalarında Muaviye komutasındaki Emeviler, Konya'yı geçici olarak işgal etmişlerdir. 10. yüzyıla kadar bir Bizans eyaleti olan Konya, Müslüman Araplar'ın akınlarına maruz kalmış; Malazgirt Zaferi'nden önce Konya'ya ilk gelen (1069) Türk akıncıları Selçuklular olmuşlardır.

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, 1071'de Türklere Anadolu'nun kapılarını açmış; Sultan Alparslan, zaferden sonra komutanlarına Anadolu'nun tamamen fethedilmesi görevini vermiştir. Kutalmışoğlu Sultan Süleymanşah Konya'yı fethetmiş; ardından batıya yönelmiş, merkez olarak İznik'i seçmiş ve Anadolu Selçuklu Devleti'ni 1074 yılında kurmuştur. Fetihle birlikte Konya'da Türk-İslam dönemi başlamıştır (Konyalı, 2007: 39).

1097'de I. Haçlı Seferi sırasında İznik kaybedilince Başkent, Konya'ya taşınmıştır. Böylece tarihinde yeni bir sayfa daha açılan Konya, günden güne gelişmiş, pek çok mimari eserle süslenmiş ve kısa zamanda Anadolu'nun en mamur şehirlerinden biri olmuştur. III. Haçlı Seferi'nde Almanya İmparatoru F. Barbarossa, Konya'yı kuşattıysa da (18 Mayıs 1190), II. Kılıçaslan'ın savunduğu kaleyi alamamıştır. Selçukluların düşmesine kadar (1308) Konya, Başkent olarak kalmıştır. Sonra Karamanoğulları Beyliği'nin en büyük şehri olarak, Karamanoğulları'nca yönetildi.

Konya, 1467 yılında Osmanlı sınırlarına dâhil olmuş ve bugünlerde Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük ve önemli şehirlerinden biri olarak hızla gelişmektedir

(Özönder, 2005: 13-21). Konya'nın özellikle Selçuklu ve Osmanlı mirasından bugünlere taşıdığı birikim ve pratikler Konya kültürünün oluşumunda önemli bir etken olmuştur (Kutlu, 2007: 255). Öte yandan yine tarihin çeşitli dönemlerinde yapılmış medrese, dergâh, vakıf ve imaretler, cami ve mescitler gibi gerek mimari gerekse kültürel anlamda şehre özgü kimliği tamamlayan kurumlar, sosyo-kültürel hayatın belli başlı yönlendirici odak noktalarını temsil etmektedirler. Kuşkusuz bu tarihsel yapı zenginliği sadece kamusal mekânı değil, bu mekânda gündelik hayatı yaşayan bireylerde de sosyalleşmenin kendine özgü kalıplarını oluşturmuşlardır (Çelik, 2002: 164).

Aynı zamanda İslam kültürünü de özümseyerek şehirli İslam'ın en önemli şehirlerinden biri olan Konya bu yönüyle de diğer İslam şehirlerine örneklik teşkil etmiştir (Aktay ve Topçuoğlu, 2007: 278). Konya'yı diğer şehirlerden farklı kılan özelliklerin oluşumunda geçmişten gelen sosyo-kültürel birikim büyük rol oynamaktadır. Özellikle Konya'nın yüzyıllardır taşıdığı sufi kültürü söz konusu davranış şekilleri ve bakış açısında etkili olmuştur (Küçük, 2007: 241). Konya'nın özellikle Selçuklu başkentliği yaptığı dönemde Mevlâna Celaleddin Rumi, Muhyiddin İbn Arabi, Sadreddin Konevi gibi tüm dünyayı etkileyen ve dünyanın farklı coğrafyalarına yaptıkları seyahatlerde edindikleri birikimleri Konya'ya taşıyan sufilere ev sahipliği yapması da bu kültürel gelişimi tetikleyen unsurlardan olmuştur (Küçük, 2007: 244).

Günümüzde ise küreselleşen ve hızla kentleşen dünya ve Türkiye bağlamında Konya'yı diğer şehirlerden ayırt eden, onu özgün kılan bazı canlı dinamiklerden söz edilebilir. Bunlar, Konya'daki günlük hayat içinde her gün kendini yeniden üreten özelliklerdir. Komşuluk ilişkilerinden, aile içi ilişkilere, alışveriş kültüründen, eşyaya bakış tarzına, düşünlerinden yas tutma tarzlarına, devletle ve ülkenin geri kalanıyla olan ilişkilerine kadar kendini gösteren farklılıklardır ve bu farklılıklar Konya'nın dokusuna işlemiş özelliklerdir (Aktay, 2005: 59). Türk modernleşmesinin izlediği seyir açısından Konya, ilginç sayılabilecek bir şekilde hem geleneğe ve hem de modernliğe yaptığı eşzamanlı-eşdeğer atıflarıyla dikkat çekmektedir. Konya'nın bir kent olarak tarihsel belleği ve her tür yenilik karşısındaki alışılmış soğukkanlılığı, kendi modernleşmesini özgülleştirir. Konya bir yandan merkezin dışında kalan klasik ve geleneksel şehir kimliğiyle tanımlanabilirken, bir yanıyla da periferinin merkeze yaklaşma istencini yansıtmakta ve yeni bir odaklaşma potansiyelini harekete geçirmektedir. Konya'nın tarihine gündelik hayat üzerindeki farklılaşmalar açısından bakıldığında, ondaki yeni var olma stratejilerini gözlemek her zaman mümkün olabilmektedir.

Konya'yı emsallerinden ayıran asıl özelliği, onda hem geleneğe hem de modernliğe karşı aynı mesafeyi tutturma, hatta bu ikisi arasındaki korelasyonu yer yer teşvik eden bir dünya bilgisinin kısaca bir gündelik hayat kılavuzunun hala geçerli ve itibarlı

olmayı sürdürmesidir. Öyle ki bu bağlamda gündelik hayatın Konya özelinde nasıl seyrettiğini gözlemek, değişim taleplerinin toplumsal bir sarsıntıya ve bir “huzursuzluk nöbetine” yol açmadan da gerçekleştirilebileceğini kanıtlamaktadır. Böylece tipik bir Anadolu kentinin hangi kavramlar üzerinden hem geleneksel hem de modern bir dünyaya açık, ancak ikilik yaratmayan bir yaşam stiline sahip olabildiğini anlamak mümkün olabilir (Subaşı, 2007: 131). Başka bir ifadeyle Konya teknoloji kullanımı, tüketim kalıpları vb. maddi hayat noktasında modern, zihniyet olarak ise geleneksel bir toplumsal tasavvuru ve hayat biçimini bir arada tutabilen bir yapı arz etmektedir. Konya için gelenek, düşünülen, üzerinde karar verilerek tahkim edilen bir şey olmadığı gibi, Konya dünyaya ve diyaloga açık bir yaşam tarzı oluşturmuş durumdadır. Postmodern dünyanın toplumlar için çözücü ve tehditkâr tavrı karşısında geleneğe sığınan Konya, sağlıklı toplumsal yapısı ile postmodern dünyada sürüklenen ve her geçen gün daha da yalnızlaşan insanlara bir model sunmaktadır (Meriç vd., 2006a: 38).

Bu anlamda modernizmin tahrip edici etkilerine rağmen gelenekle bağını sıkı bir şekilde koruyan bir şehir olarak Konya’da geçmişin izlerinin pek çok kültürel bellek taşıyıcısı (örf, adetler, ritüeller vs.) ile birlikte tarihi yapılarla da sağlandığını söylemek mümkündür. Zira Konya özellikle Selçuklu dönemine ait pek çok eseri hemen her sokağında barındıran bir şehir olarak öne çıkmaktadır. Özellikle şehir merkezi sayılabilecek havzanın pek çok tarihi yapıtı içine alan bir alanı kapsaması ve Konya’nın yeni yapılanmasının da bu havza etrafında sürdürülmesi oldukça önemlidir. Zira ülkemizde pek çok şehir yeni şehir merkezi yapılanmasını geçmişin izlerinden yoksun olan boş arazilerde gerçekleştirmeyi yeğlemiştir. Bu durum birbirinin kopyası olan şehirleri sonuçlarken şehirlerin kimliklerini inşa edebilmelerinde de sorunlara neden olmaktadır.

Bu noktada Konya için en önemli hafıza mekânlarından birisi de Mevlana Müzesi’dir. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar aktif bir tekke ve dünyanın diğer şehirlerinde bulunan Mevlevihanelerin merkezi (Âsitane) olan bu mekân, Konyalılar kadar tüm dünyanın da tanıdığı bir mekân halini almıştır. Ancak burada önemli olan bu hafıza mekânının bir medeniyet tasarımı bugünlere taşımasıdır. Bugün Konya kendisi için üretilen sloganik ifadelerin hemen hepsinde “hoşgörü şehri” vurgusunu yapma ihtiyacı hissetmektedir. Bu durum şehrin kimlik inşasında da önemli bir etken olarak belirlemektedir. Bu anlamıyla Mevlana Müzesi, Konya şehri için kimlik kurucu bir mekân olarak tanımlanabilmektedir. Öyle ki: bu müzeyi hiç gezmemiş olan Konyalılar dahi olumsuz bir tavır karşısında “Mevlana’nın torunlarıyız, bize yakışmaz” tepkiselliğinde bulunabilmektedirler. Burada en dikkat çekici nokta bu mekânın bugünlere taşınmış olmasının şehir kimliği algısındaki etkisidir.

Tabii ki Konya'nın şehir olarak imajını beseleyen en önemli unsurlardan birisi Mevlana sembolüdür. Konya ile ilgili gerek akademik gerekse sosyal ve kültürel anlamda yapılan yorumların tamamında mutlaka bir Mevlana vurgusu vardır. Örneğin kendilerinden Konya tasviri yapılmasını istenen akademisyenlerden Yasin Aktay'a göre Konya denince ulusal kamuoyunda ilk akla gelen "Mevlana" dır. Konya'nın yeni semboller üretmek yerine mevcut sembollerini öne çıkarması gerekliliğine vurgu yapan Aktay, Selçukluyu merkeze alan bir Konya'nın ön planda olması gerektiğini belirtmektedir. Yine bir diğer isim olarak Nilüfer Narlı ise Konya'nın sembolü Mevlana olan ve heterodoksi İslam'ı ve tasavvufu temsil eden bir kent olduğunu belirtmiştir. Konya'nın felsefi olarak da kendini bilme, insan sevgisi, kültürel çeşitliliği temsil kabiliyetine sahip bir kent olduğunu vurgulayan Narlı, Konya'yı batı felsefesinde de olduğu gibi, "elitlerin konsensüsü"nün sağlandığı bir yer olarak tarif etmektedir. Bir diğer araştırmacı yazar Mustafa Armağan ise Konya'yı mimari özellikleri açısından tasvir ederken, Konya'nın tarihi kimliği ile irtibatlandırılarak değerlendirilmesinin gerekli olduğunu, Mevlana ve Otorodoksi merkezliğinin Konya imajı için gerekli olduğunu ifade etmektedir (Meriç vd., 2005: 23)

Bu anlamda Konya ile Mevlana, kent imajı için birbiri içine geçmiş, girift bir yapıyı oluşturmaktadırlar. Ancak burada Mevlana'nın insanlar için nasıl bir imajın simgesi olduğu sorusu gündeme gelmektedir. Tekin, Mevlana Müzesi ile ilgili yaptığı çalışmada iki tür Mevlana algısından bahsetmektedir. Bunlardan ilki daha çok hoşgörü, sevgi kaynağı ve reformcu örneklerinde olduğu gibi modern ve çağdaş yönelimlere uygun bir Mevlâna algısıdır. İkincisi ise, klasik din uleması portresinin dışında algılanan ancak daha dini yönelimli tarif edilen bir Mevlana algısıdır (Tekin, 2012: 46). Bir anlamda Konya, tarihi, sosyal ve kültürel bağlarla Mevlana imajına, Mevlana ise gerek dini yönelimler ve gerekse modern eğilimler nedeniyle hoşgörü imajına matuf bir yapıyı gündeme getirmektedir (Burada Mevlana'ya çizilen Hoşgörü algısının İslam tasavvufunun değil modernizmin etkisinde bir algı olduğu tartışmaları konumuz sınırlılıkları dışında olduğu için değinilmemiştir). Bu nedenle şehir kimliğinin oluşumunda Mevlana ve Mevlana'yı bu şehre ait kılan bir kültürel belek taşıyıcısı olarak Mevlana Müzesi öne çıkmaktadır.

Konya'nın şehir kimliğinde Mevlana algısının etkisi ile ilgili yapılmış sınırlı çalışmalardan birini gerçekleştiren, Görkemli, Tekin ve Baypınar, Konya kent imajında Mevlana'nın ve Mevlana Anma Törenleri'nin etkisini araştırdıkları çalışmalarında, Konya'da her yıl Hz. Mevlana'nın ölüm yıldönümünü anmak için Aralık ayının ilk yarısında düzenlenen Şeb-i Arus törenleri döneminde Mevlana Müzesi ve Şebi-i Arus törenlerini izlemeye gelen 252 ziyaretçinin zihnindeki Konya imajını anlamaya çalışmışlardır. Bu çalışmada Konya imajı ile ilgili göze çarpan en önemli nokta, verilen cevapların "Mevlana ve Hoşgörü" ekseninde birleşmesidir.

Araştırmada Konya dışından gelen ziyaretçilerin Konya'ya gelmeden önce Konya ile ilgili akıllarına gelen ilk üç şey sorulduğunda deneklerin Konya'ya gelmeden önce akıllarına gelen ilk şey %32,7 ile "Mevlana" olurken bunu %18,7 ile "din", %8,2 ile "hoşgörü", %7 ile "sema" seçenekleri takip etmiştir. Katılımcılar geneli için ortaya çıkan verilerde "Konya halkı hoşgörülüdür" düşüncesine %63,9 luk bir kesim katılmaktadır (Görkemli vd., 2013: 163). Türkiye'nin diğer kentlerinden Konya'ya gelen deneklerin Konyalılar hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde "Konya halkı hoşgörülüdür" seçeneklerinin denekler arasında "Konya halkı dindardır" dan sonra en fazla işaretlenen ikinci seçenek olduğu görülmektedir (Görkemli vd., 2013: 165). Yurt dışından gelen deneklerin Konya halkı hakkındaki görüşleri incelendiğinde önemli bir çoğunluğun (%88) Konyalıların sıcakkanlı ve hoşgörülü olduğu görüşünde birleştiği görülmüştür (Görkemli vd., 2013: 167).

Yine Türkiye'de Konya imajı ile ilgili yapılan bir araştırmada Konya şehrinde en çok gezilen yer (%81,4) ve en çok beğenilen yer (% 57,7) olarak Mevlana müzesi diğer mekânlara oranla önemli bir farkla dikkat çekmektedir. (Meriç vd., 2005: 93-94). Yine benzer bir şekilde Konya'da kent kültürü ve kentlilik bilinci ile ilgili yapılan bir araştırmada Konya'ya gelenlerin Konya'da gezdikleri tarihi ve kültürel mekanların başında (%90,9) Mevlana Müzesi gelmektedir (Meriç vd., 2006b: 85). Bu mekânsal etkinliği Mevlana'nın Konya halkı arasında da önemli bir etki alanını oluşturmaya neden olmuştur. Örneğin aynı çalışmada Konyalıların Konya adının nereden geldiğine dair verdikleri cevapların başında (% 30,2) doğru olmamasına rağmen "Mevlana'dan geliyor" cevabı gelmektedir (Meriç vd., 2006b: 83). Mevlana'nın Konya'da olmasının gerek yerli halka gerekse turist olarak gelenler üzerinde yarattığı bu etki halka bakışta da kendisini göstermektedir. Örneğin yine aynı çalışmada bireylerin Konyalılarda en çok beğendikleri tavır, hareket ve davranışlar sorulduğunda verilen öncelikli cevaplardan birisi de "anlayışlı ve hoşgörülü" olmalarıdır (Meriç vd., 2006b: 72). Konya'da hayat tarzı ile ilgili yapılan bir diğer araştırmada da Konyalı bireylerin hayat tarzından ne anladıkları ile ilgili soruya verdikleri cevaplardan birisini de "hoşgörülü ve anlayışlı olmaktır" önermesi oluşturmaktadır. (Meriç vd., 2006a, 177)

Tüm bu alan araştırmaları göstermektedir ki Konya'nın ürettiği, beslemeye çalıştığı ve kent kültürü üzerinde hâkim bir algı olarak Mevlana ve Mevlana Müzesi kaynaklı bir hoşgörü algısı hâkimdir. Bu bir bakıma Konya'nın geçmiş birikiminin bir mirası olarak bugünlere taşımaya başardığı bir algıdır ve bu algının taşıyıcı unsuru şüphesiz ki bir kültürel bellek mekânı olarak Mevlana Müzesi'dir. Mevlana hakkında bilgileri olmasa da, bu mekânın mekânsal olarak var olması, araştırmancının kavramsal çerçevesinde de belirttiğimiz gibi, gizliden gizliye bir medeniyet algısını beslemektedir. Zira yine yapılan araştırmalarda Konyalıların pek çoğunun (% 60,4) Mevlana'yı anma

törenlerini izlemedikleri belirtilmekte (Meriç vd., 2006b: 86), yine çok büyük bir çoğunluğun (% 88,3) Mevlana'nın herhangi bir eserini okumadığı ifade edilmektedir (Meriç vd., 2005: 129). Bu anlamda Konya için hoşgörü algısının beslendiği kaynak mekânsal bir bellek taşıyıcısı olarak Mevlana Müzesi olarak belirmektedir. Bu anlamda geniş bir akademik çevrenin katılımıyla gerçekleştirilen Konya'da Mevlâna Algısı, Tespiti ve Tanıtımı Çalıştayı'nda, müzenin mekânsal anlamda bir kültürel bellek taşıyıcısı olarak ne denli önemli olduğu sonuç bildirgesindeki şu cümlelerle ifade edilmektedir.

Mevlâna algısında mekânsal bir etken olarak türbe düzenlemelerinde bu mekânın kültürel bir bellek taşıyıcısı olma özelliği dikkate alınmalı, Mevleviliğe özgü maddi kültür ve ritüellerin aktif olarak sergilenip anlatılabileceği bir "Mevlevi Sokağı" oluşturulmalıdır. Ayrıca Mevlâna algısını destekleyecek bir unsur olarak Mevlâna'nın görünürlüğünü sadece türbe etrafında değil tüm şehirde sağlamak adına şehrin farklı bölgelerine de Mevlâna imgesini taşınmalıdır (NEÜ; 2013).

Sonuç olarak yukarıda temel olarak ele aldığımız toplumsal bellek ve hafıza mekânları gerçeği içerisinde bu kültürel unsurların bir mekânla bütünleşmeden bu denli canlı olmayacağı açıktır. Öyle ki mekân belleğe süreklilik katan en temel etkenlerden biridir. Gizliden gizliye sürdürüldüğü kodlama gücü sayesinde böylesi mekânlar bir medeniyet tasarımının canlı kalmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda şehirli hayatın vazgeçilmezi olarak inşa edilmiş bu tarihi yapıtlar, Konya örneğinde de olduğu gibi, oluşturulduğu medeniyetin izlerini taşıyan ve bu medeniyetin dünyaya tasarımını şu an içinde canlı tutan diğer bir ifadeyle onlara hayat veren önemli mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma açısından son olarak ifade edilmesi gereken nokta ise mekân- medeniyet ilişkisinin önemli bir etken olmakla birlikte tek nedenselli bir ilişki ifade etmediğidir. Zira sosyal olgu ve olayları tek nedenselli olarak izaha kalkışmak mümkün değildir.

5. SONUÇ YERİNE

İnsanlık tarihi boyunca mekâna verilen önem, insana verilen önemin bir göstergesi olmuş, bunun yanında insanın aidiyet duygusuyla bağlandığı mekâna giydirdiği anlamlar, mensubu bulunduğu medeniyet anlayışının bir yansıması olarak tezahür etmiştir (Yılmaz, 2012: 19). Sosyal bilimlerde bellek ve mekân konusunda son yıllarda yapılan çalışmalarda artış da bir anlamda modern hayatın insanı giderek kendine yabancılaştıran bir tavrının sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira hızla değişen dünyada insanların toplumsal ve kültürel bellekleri ile irtibatlarını sağlayabilecek araçsallıklar giderek azalmaktadır.

Bu durumun en somut yansımalarından biri ise medeniyetlerin taşıdığı izlerde görülmektedir. Zira medeniyetler şehirli hayatın bir unsuru olarak tarih sahnesinde oynadıkları rolün bugüne yansımaları olarak pek çok mekânsal öğeyi geride bırakmışlardır. Nora'nın deyimiyle bu hafıza mekanları, Connerton'un deyimiyle mekanın kodlama gücü sayesinde ait oldukları medeniyet tasarımlarını canlı tutmaktadırlar. Bu hafıza mekânları insanlar farkında olmasa da hatırlatma figürleri sayesinde gizliden gizliye insanların beleklerinde toplumsal geçmişlerine dair izleri tazelemektedirler. Bu çalışma sonucu görülmüştür ki (Konya örneğinden de hareketle) medeniyetlerin ihyasının (hayatta kalması ya da yeniden inşası) bu mekânlardan bağımsız olarak sürdürülebilmesi oldukça zordur. Bu anlamda medeniyetlerin bize armağanı olan bu yapılar sadece tarihi, turistik bir meta olmanın ötesinde medeniyetlere hayat veren önemli yapılarıdır.

6. Kaynakça:

Aktay, Y. (2005). *Küresel Kentleşme Konya Örneği*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları..

Aktay, Y.- Topçuoğlu, A. (2007). "Civil Society and its Cultural Origins in a Turkish City: Konya" *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, V.16, No: 3, 273-287.

Aktürk, Ş. (2007). "Braudel'den Elias'a ve Hungtinton'a Medeniyet Kavramının Kullanımları" *Doğu Batı*, C. 10, S.41, 147-177.

Albayrak, A. (2010). "İbn Haldun'un Medeniyet Tasarımı ve İnsan", *İslami Araştırmalar Dergisi*, C.21 (1), 7-20.

Assmann J. (2001). *Kültürel Bellek*, Çeviren: Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Assmann, J.(1995). "Collective Memory and Cultural Identity", Translated by John Czaplicka, *New German Critique* No. 65, 125-133.

Aydın, M. (2011). *Güncel Kültürde Temel Kavramlar*, İstanbul: Açılım Kitap.

Bouchier, D. B. - Hui, M. M. (2007). "Places of Cosmopolitan Memory", *Globality Studies Journal*, No. 5, 1-16.

Confino, A. (1997). "Collective Memory and Cultural History: Problems of Method", *The American Historical Review*, V. 102, No: 5, 1386-1403.

Connerton P. (2012). *Modernite Nasıl Unutturur*, Çeviren: Kübra Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Çelik, C. (2002). *Şehirleşme ve Din*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Erkilet, A. (2007). *Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları*, İstanbul: Hece Yayınları.

Görkemli, N., Tekin, G., Baypınar, Y.E. (2013). "Kültürel Etkinlikler ve Kent İmajı Mevlana Törenlerinin Konya Kent İmajına Etkilerine İlişkin Hedef Kitlelerin Görüşleri" *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C. 2, S. 1, 150-171.

Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*, Edited, Translated by: Lewis A. Coser, Chicago: The University of Chicago Press.

Kalın, İ. (2010). "Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş", *Dîvân*, C. 15 S. 29, 1-61.

Konyalı, İ. H. (2007). *Konya Tarihi*, Konya: Memleket Yayınları.

Kutlu, Ö. (2007). "Local Government Tradition and its Cultural, Social and Political Bases: The Konya Model" *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, V.16, No: 3, 255-271.

Küçük, H.(2007). "Dervishes Make a City: The Sufi Culture in Konya" *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, V.16, No: 3, 241-253.

Meriç, Ü., Sözen, E., Özsoy, O., Bulaç, A., Şen, M.; Göksu, M. T., Gebel, S., Demirağ, D. (2005). *Türkiye'de Konya İmajı*, İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Meriç, Ü., Sözen, E., Özsoy, O., Bulaç, A., Şen, M.; Göksu, M. T., Gebel, S., Demirağ, D. (2006a). *Konya'da Hayat Tarzı*, İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Meriç, Ü., Sözen, E., Özsoy, O., Bulaç, A., Şen, M.; Göksu, M. T., Gebel, S., Demirağ, D. (2006b). *Konya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*, İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

NEÜ. (2013). *Konya'da Mevlâna Algısı, Tespiti ve Tanıtımı Çalıştayı* (28-29 Eylül 2013) Sonuç Bildirgesi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Nora, P. (2006). Hafıza Mekanları, Çeviren: Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi

Olick, J. K. (2008). "Collective Memory", *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Editor : William A. Darity, 2nd Edition, USA: Macmillan, V. 2, p.7-8.

Özönder, H. (2005). *Dünden Bugüne Konya*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Subaşı, N. (2007). "Şehir Kimliği ve Gündelik Hayat" *Yerel Yönetimler Kültür Şurası*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 125-151.

Tekin, M. (2012). *Ziyaret Fenomeni Çerçevesinde Dua ve Sosyal Sorunlar*, İstanbul: Rağbet Yayınları.

Yılmaz, E. B. (2012). "Kendi Gök Kubbemiz'de Kimlik Kurucu Bir Değer Olarak Mekân", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 22, S.1, 18-30.

MEDENİYET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Hakemli Dergi

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Medeniyet Araştırmaları Merkezi'ne ait Medeniyet Araştırmaları Dergisi, çeşitli medeniyetlerin tarih, siyaset, kültür ve dinleri ile ilgili çok-disiplinli hakemli bir dergidir. Dergi tarih, siyaset bilimi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, güzel sanatlar, antropoloji ve iktisat gibi farklı disiplinlerden makale başvurularını kabul eder. Dergide medeniyet teorileri, karşılaştırmalı çalışmalar, medeniyetler arası bağlantılar ve karşılıklı ilişkiler ile ilgili çalışmalar yayınlanır. Ayrıca, dergi farklı disiplinlerden ve çeşitli metodolojik yaklaşımlardan gelen, dünyanın çeşitli yerlerinde sömürgecilik, dekolonizasyon, siyasi ve toplumsal hareketler, kimlikler, ve Asya, Afrika, Avrupa, Orta Doğu ve Amerika'daki kadim ve modern medeniyetlere dair çeşitli konular üzerine çalışan akademisyenlerin katkılarını yayınlar.

E-posta ve adres:

Makaleler ijcs@medeniyet.edu.tr e-posta adresine gönderilmelidir. Eğer bu mümkün değilse, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Medeniyet Araştırmaları Merkezi Mahir İz Caddesi No: 17/1 Altunizade-Üsküdar İstanbul Türkiye adresine de gönderilebilir, ancak gönderilen postaların cevaplanmasında gecikmeler olabilir.

Katkıda Bulunacaklara Notlar:

Dergiye yapılan araştırma makalesi başvuruları en fazla 10.000 kelime (referans ve notlar dahil) değerlendirme makaleleri ise 1000-1500 kelime aralığında olmalıdır. Makalelerin derginin amaçları ve kapsamı ile uyumlu olması gerekir. Dergi yılda 3 kez Ocak, Mayıs ve Eylül aylarında yayınlanır.

Bütün katkılar İngilizce veya Türkçe olarak yazılmalı, araştırma makaleleri 250 kelimeyi geçmeyen bir özetle birlikte sunulmalıdır.

Bütün makaleler sahasında uzman olan anonim hakemler tarafından değerlendirilir.

Dergi eş zamanlı başvuruları kabul etmemektedir. Lütfen başvururken, makalenizin büyük ölçüde aynı formda veya benzer içerikle başka bir yerde basılmadığını belirtiniz.

Bir makale başvurusunda bulunurken, lütfen makalenizin derginin yazım kurallarına uygun olduğundan emin olunuz.

Telif Hakkı: Makalelerin basılabilmesi için, makalelerin ve özetlerin telif haklarının yazarlar tarafından Medeniyet Çalışmaları Dergisine verilmesi gerekmektedir. Makalelerde kullanılan kaynakların telif haklarının alınması yazarın sorumluluğundadır.

JOURNAL OF CIVILIZATION STUDIES

International Peer-Reviewed Journal

The Journal of Civilization Studies, the journal of the Center for Civilization Studies of Istanbul Medeniyet University, is the peer reviewed, multi-disciplinary international journal concerned with the history, politics, cultures and religions of different civilizations. The journal welcomes submissions of articles from a variety of disciplines, including history, political science, international relations, fine arts, sociology, anthropology and economics. It publishes articles on theories of civilizations, comparative studies and studies on connections and exchanges among civilizations. Furthermore, the journal also publishes contributions from multiple disciplines and different methodological approaches from scholars around the world working on variety of issues, including colonization, decolonization, political and social movements, identities, and other related issues pertinent to all civilizations, ancient and modern, in Asia, Africa, Europe, Middle East and Americas.

Editorial correspondence, including submissions to the journal should be sent by electronic mail to ijcs@medeniyet.edu.tr. If email is unavailable the following address may be used, although delays may occur: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Medeniyet Araştırmaları Merkezi Mahir İz Caddesi No: 17/1 Altunizade-Üsküdar İstanbul Türkiye

Notes for Contributors:

The journal welcomes the submission of research articles of no more than 10.000 words (including references and notes.) and review articles in range of 1000-1500 words. The articles should be consistent with the aims and scope of the journal.

The journal is tri-annually published in January, May and September.

All contributions must be written in English or Turkish and research articles must be accompanied by an abstract not exceeding 250 words.

All articles are subject to anonymous peer review by experts in the field.

The journal does not accept simultaneous submissions. Please state in your cover letter that the material has not been published elsewhere in substantially similar form or with similar content.

When submitting an article, please ensure that all articles are formatted to conform to the style guidelines.

Copyright: It is a condition of publication that authors assign copyright or licence the publication rights in their articles including abstracts to The Journal of Civilization Studies. Authors are themselves responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

MEDENİYET | JOURNAL OF
ARAŞTIRMALARI | CIVILIZATION
DERGİSİ | STUDIES
Uluslararası | International
Hakemli Dergi | Peer-Reviewed Journal

CIVILIZATION: THE ESSENCE OF AN EVALUATIVE-DESCRIPTIVE CONCEPT	1
Brett BOWDEN	
MATERIAL PROGRESS AND SPIRITUAL SUPERIORITY: MUSLIM BROTHERHOOD CONCEPTUALIZATIONS OF CIVILIZATION	25
İrzhak WEISMANN	
ŞEHİR VE MEDENİYET İLİŞKİSİ RELATIONSHIP BETWEEN THE CITY AND CIVILIZATION	43
Sami ŞENER	
MEKÂNIN KODLAMA GÜCÜ: MEDENİYETLERE HAYAT VEREN YAPILAR ENCODING POWER OF THE SPACE: BUILDINGS THAT BRING CIVILIZATIONS TO LIFE	61
Mehmet BİREKUL	
"CHATHAM HOUSE'DA TARİH YAZMAK: SAVAŞ, ÖLÜM VE AŞK GİRDABINDA ARNOLD J. TOYNBEE "WRITING HISTORY AT THE CHATHAM HOUSE: ARNOLD J. TOYNBEE AT THE TRIANGLE OF DEATH. LOVE AND WAR"	77
Fatih BAYRAM	
"MEDENİYET'İ BİR DİN HALİNE GETİRMEK YA DA "AVRUPA MEDENİYETİNDEN İBRET DERSİ ALMAK": ŞİNASİ VE NAMİK KEMAL'İN MEDENİYET HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ "TURNING CIVILIZATION INTO A RELIGION OR DRAWING A LESSON FROM EUROPEAN CIVILIZATION": THE THOUGHTS OF NAMİK KEMAL AND ŞİNASİ ABOUT CIVILIZATION	85
Ahmet KOÇAK	
THE SECTARIAN MENACE IN THE MIDDLE EAST: THE OTHER 'SAMSON OPTION'	97
Abdelwahab EL-AFFENDI	

